

حلقه تدبیر

ویژه نامه شورا‌های اسلامی

حسین بافکار

حلقه تدبیر (ویژه نامه شوراهاى اسلامى)

کد: ۸۳۷

نویسنده: حسین بافکار

ناشر و تهیه کننده: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

لیتوگرافی: سروش مهر

چاپ و صحافی: نگارش

نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۳

شمارگان: ۱۵۰۰

بها: ۷۵۰ تومان

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

نشانی: قم، بلوار امین، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پست الکترونیکی: Email: IRC@IRIB.COM

تلفن: ۲۹۳۵۸۰۳ و ۲۹۱۰۶۰۲ نمابر: ۲۹۳۳۸۹۲

شابک: ۹-۶۰-۸۶۰۶-۱۶۶۴-۹۶۴-۸۶۰۶-۶۰-۹ ISBN: 964-8606-60-9

فهرست مطالب

۱	 دیباچه
۳	 مقدمه

● فصل اول: سیمای شورا در اسلام

۵	 شورا و مشورت در لغت و اصطلاح
۶	 شورا در ادبیات سیاسی
۶	 شورا در مفهوم اسلامی
۷	 اهداف کلی مشورت
۸	 ۱. انتخاب اصلح
۹	 ۲. پیش‌گیری از خطرهای احتمالی
۹	 پیشینه تاریخی مشورت
۹	 ۱. مشورت پیش از اسلام
۱۰	 ۲. مشورت در زمان پیامبر اسلام ﷺ
۱۱	 ۳. مشورت در دوره شیخین
۱۲	 ۴. مشورت در دوره زمامداری امام علی علیه السلام
۱۳	 ۵. مشورت پس از شهادت امام علی علیه السلام
۱۴	 ۶. مشورت در دوره انقلاب اسلامی

۱۵	 اهمیت و ضرورت مشورت
۱۵	 ۱. دلیل عقلی
۱۶	 ۲. دلیل نقلی
۱۷	 الف) تبیین ویژگی‌های مؤمنان
۱۸	 ب) تأیید روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۱۹	 ج) مشورت زن و شوهر در امور خانوادگی
۲۰	 د) گفتار و رفتار پیشوایان معصوم علیهم السلام

● فصل دوم: ویژگی‌های مشورت در اسلام

۲۲	 ۱. ویژگی موضوع مورد مشورت
۲۴	 ۲. مرحله‌ای بودن مشورت
۲۴	 الف) مرحله شور
۲۵	 ب) مرحله عزم
۲۶	 ج) مرحله توکل
۲۷	 ۳. ویژگی‌های مشاور
۲۸	 الف) افراد مناسب برای مشورت
۲۸	 یک - خردمند
۲۹	 دو - پرهیزکار و درست‌کردار
۳۰	 سه - افراد خیرخواه
۳۱	 چهار - دانا و کاردان
۳۱	 پنج - راز نگهدار
۳۲	 شش - دور اندیش
۳۲	 هفت - با تجربه
۳۳	 ب) افراد نامناسب برای مشورت
۳۴	 یک - بخیل
۳۵	 دو - ترسو
۳۵	 سه - حریص
۳۶	 چهار - احمق
۳۶	 پنج - دروغ‌گو

● فصل سوم: آثار مشورت در پرتو وحی و سیره معصومین علیهم السلام

۱. الگو واقع شدن مشورت معصومین علیهم السلام ۳۹
۲. از بین بردن استبداد رأی ۴۰
۳. کرامت بخشیدن به امت ۴۱
۴. آماده ساختن جامعه برای تصمیم‌گیری در شرایط دشوار ۴۳
۵. فراهم آوردن زمینه برای بروز استعدادها و تبلور تجربه‌های سازنده ۴۵
۶. شناخته شدن افراد صادق از مدعیان دروغین ۴۷
۷. تربیت و تقویت رشد سیاسی مردم ۴۸
۸. پیش‌گیری از انتقادهای بی‌جا ۵۰

● فصل چهارم: شوراها در قانون اساسی

- جایگاه شورا ۵۲
- انواع شورا و ساختار آن ۵۳
- چگونگی اجرای اصل شورا ۵۵
۱. شورا به عنوان بازوی مدیریت ۵۵
۲. شورا به عنوان مقام تصمیم‌گیرنده ۵۷
- اهداف شورا در قانون اساسی ۵۸
۱. جلوگیری از تبعیض و برقراری قسط اسلامی ۵۸
۲. سرعت بخشیدن به کارها ۵۹
۳. نظارت اجتماعی ۵۹
۴. هدایت و رهبری برنامه‌های محلی ۶۰
۵. بهره‌گیری از همکاری مردم ۶۱
۶. ایجاد هماهنگی برای پیشرفت امور ۶۱
- ضوابط حاکم بر فعالیت شوراهای اسلامی ۶۱
۱. رعایت اصول نظام جمهوری اسلامی ۶۲
۲. پیروی از حکومت مرکزی ۶۲
۳. حفظ وحدت ملی ۶۳
۴. حفظ یکپارچگی سرزمین ۶۳
۵. هماهنگی مصوبه‌ها با موازین اسلامی ۶۴

● فصل پنجم: آفات شورا

۱. کم‌رنگ شدن روحیه اسلامی..... ۶۵
۲. خودمحوری و حزب‌محوری (سیاست‌زدگی)..... ۶۶
۳. فراموشی وظایف اصلی و توجه به مسائل جانبی (عمل‌زدگی)..... ۶۷
۴. مشخص نبودن جایگاه قانونی..... ۶۷
۵. مشخص نبودن ساختار و تشکیلات..... ۶۹
۶. نقش تخریبی رسانه‌ها..... ۶۹
۷. انتظار زیاد مردم و فشار شورا بر دولت..... ۷۰
۸. شناخت ناکافی مردم از حوزه شورا..... ۷۱
۹. ناهمگونی شورا و احتمال ناکارایی آن..... ۷۲
۱۰. کمبود نرم‌افزار..... ۷۳
۱۱. تعصب و گرایش‌های محلی و منطقه‌ای..... ۷۴
۱۲. امکان تشدید تضادهای سیاسی..... ۷۵
۱۳. بی‌توجهی به محدودیت‌ها..... ۷۵
۱۴. نداشتن تمایل سیاسی..... ۷۶

● فصل ششم: راهکارهای پیشنهادی

۱. نهادینه کردن مشارکت مردمی..... ۷۷
- الف) اطلاع‌رسانی..... ۷۸
- ب) اعتمادسازی..... ۷۹
- ج) آموزش فرهنگ مشارکت..... ۸۰
- د) نظارت نهادهای مردمی و غیردولتی..... ۸۱
۲. حاکم کردن روح اسلامی بر فعالیت‌های شورا..... ۸۲
۳. به‌کارگیری رهنمودهای رهبری..... ۸۳
۴. آگاهی به وظایف و دانش روز..... ۸۴
۵. حمایت مادی و معنوی دولت..... ۸۵
۶. بهره‌گیری از نظریه‌های کارشناسان و پژوهشگران..... ۸۵
۷. اصلاح و بازنگری قانون شوراها..... ۸۶

۸. پیش‌گیری از سیاست‌زدگی ۸۷
۹. پرهیز از عمل‌زدگی ۸۷
۱۰. به‌کارگیری نوآوری برای رفع محدودیت‌ها ۸۸

● فصل هفتم: مشورت در ادب فارسی

- تأثیر عقل ایمانی در مشورت ۸۹
- مشورت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ۹۰
- هدف مشورت ۹۱
- پوشاندن رأی از اغیار در مشورت ۹۱
- مشورت؛ چگونه و با کس؟ ۹۱
- پرهیز از پشیمانی ۹۲
- دو بیتی‌ها ۹۳
- دخالت ندادن افراد بخیل، ترسو و حریص در مشورت ۹۳
- ویژگی‌های افراد شایسته مشورت ۹۵
- متون ادبی ۹۶
- فرصت طلایی مشورت ۹۶
- ما انسان‌ها، هر کدام یک برکه‌ایم ۹۶
- شورا، هنگامه آزمون دیگر ۹۷
- مشورت، فرهنگ اسلام ۹۸
- شورا در گفتار بزرگان ۹۸
- امام خمینی رحمه الله ۹۸
- مقام معظم رهبری (زید عزه) ۱۰۰
- آیت‌الله سید محمود طالقانی رحمه الله ۱۰۰
- سید محمد خاتمی ۱۰۱
- علامه محمد تقی جعفری رحمه الله ۱۰۱
- آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی ۱۰۲
- آیت‌الله جعفر سبحانی ۱۰۲

● فصل هشتم: همراه با برنامه‌سازان

۱۰۳	پیشنهادهای کلی
۱۰۳	۱. حمایت بی‌دریغ از شوراها
۱۰۴	۲. تسهیل ارتباط مردم و شورا
۱۰۴	۳. نیاز به برقراری ارتباط تنگاتنگ با نهاد شورا و مردم
۱۰۵	۴. آموزش فرهنگ مشارکت
۱۰۵	۵. شفاف‌سازی برنامه‌های شورا
۱۰۵	موضوع‌های برنامه‌سازی
۱۰۷	پرسش‌های مسابقه‌ای
۱۰۹	پرسش‌های مردمی
۱۱۰	پرسش‌های کارشناسی
۱۱۱	زیرنویس یا پیام‌های مجری
۱۱۱	سخنان رسول اکرم صلی الله علیه و آله
۱۱۱	سخنان امام علی علیه السلام
۱۱۲	پیام‌های کوتاه شورا
۱۱۳	معرفی کتاب برای مطالعه بیش‌تر
۱۱۵	کتاب‌نامه

دیباچه

نظام جمهوری اسلامی ایران، حکومتی مردمی است که از نخستین روزهای مبارزه با رژیم ستم شاهی تا طلوع فجر انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، با حضور چشم‌گیر و بی‌نظیر مردم مؤمن و فداکار همراه بوده و هست.

امت مسلمان و بیدار ایران اسلامی پیوسته با شرکت گسترده در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، نظامی و فرهنگی، پرچم استقلال، عزت و سربلندی این سرزمین را برافراشته نگاه داشته و دشمنان قسم خورده اسلام را در توطئه‌هایشان ناکام گذارده‌اند. می‌دانیم که انتخابات یکی از عرصه‌های مهم سیاسی حضور مردم و مهم‌ترین نقاط عطف حوادث پس از انقلاب به شمار می‌رود. انتخابات شوراهای اسلامی شهرها و روستاها که با هدف برقراری قسط و عدالت اسلامی، همکاری بیشتر و نزدیک‌تر همگان و سرعت بخشیدن به کارها شکل گرفته، یکی از مصادیق برجسته حضور سبز و پیروزمند مردم مسلمان ما است.

شورا، حلقه تدبیری است که با برخورداری از نعمت مشورت و تبادل اندیشه‌ها و انعکاس رأی مردم در سلامت و سعادت جامعه اسلامی نقش مهم و تأثیرگذاری دارد و کارگزاران مردمی آن می‌توانند به بشتوانه رأی ملت و با عزمی راسخ و همتی بلند، گام‌های بلندتری در آبادانی کشور بردارند.

نوشتار حاضر، تلاش کوچکی است در تبیین جایگاه و ویژگی‌های شورا و مشورت در اسلام، بررسی آسیب‌ها و ارائه راهکارهای اصلاح و تقویت شوراهای که به منظور کاریست در برنامه‌های صدا و سیما فراهم گردیده است. با سپاس از نویسنده ارجمند جناب آقای حسین بافکار که این مجموعه را فراهم آورده است، آن را به مدیران و برنامه‌سازان گران‌قدر تقدیم می‌کنیم.

آته ولی التوفیق

اداره کل پژوهش

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما

پیش‌گفتار

در سالنامه حیات بالنده انقلاب اسلامی ایران، نهم اردیبهشت سال ۱۳۷۸، روزی بزرگ، پرافتخار و غرورآفرین است. در این روز خجسته، یکی از رؤیاهای شیرین و آرزوهای دیرین امت مسلمان ایران تحقق یافت و شوراها به عنوان یکی از پایه‌های بنیادین بروز حاکمیت مردم و سنگ زیرین بنای مردم‌سالاری دینی، با تأخیری بیست ساله، از متن فراموشی خارج شد و افتخاری دیگر بر لوح زرین صحیفه انقلاب نقش بست. امت خداجوی ما توانست در آزمونی سرنوشت‌ساز، با گزینش بیش از دویست هزار نماینده در شوراهای اسلامی شهر و روستا، در تعیین سرنوشت خویش نقش‌آفرین باشد؛ به گونه‌ای که جهانیان را به تحسین واداشت و سازمان ملل متحد (unop) در اجلاس ژوهانسبورگ، آن را به عنوان بهترین اقدام^۱ جمهوری اسلامی ایران در راه توسعه پایدار، معرفی کرد.

امروز این نهاد نوپا، به عنوان مجموعه‌ای مقدس و تبلور اراده مردمی در دخالت مستقیم در مسائل اجرایی، در دومین مرحله تجربه و آزمون خدمتگزاری قرار دارد. با وجود انتقادهای درست یا نادرستی که در مورد فلسفه وجود و

۱. اطلاعات، ش ۲۲۷۵۶، ۷ اردیبهشت ۱۳۸۲، ص ۲.

عملکرد شوراها می‌شود، خوش‌بختانه کم‌تر انسان فرهیخته و آگاهی در ضرورت و اهمیت اصل وجود شورا تردید روا داشته است؛ حتی گروه‌های مختلف سیاسی، چه مذهبی و غیر مذهبی و با بینش‌های متضاد، همه خود را طرفدار آن می‌دانند.

در هر حال، تولد شوراهای اسلامی در کشور، رخدادی مبارک و دستاوردی سترگ است که چونان متغیری تأثیرگذار، آثار گسترده‌ای در مسائل گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی خواهد داشت. البته برای بهره‌مندی بهینه از برکات این شجره طیبه، باید هرچه بهتر فلسفه وجودی شورا را - که در دو گنجینه ارزشمند الهی «قرآن» و «سنت» ریشه دارد - شناخت و از ساختار و قواعد آن - که کم‌تر به آن پرداخته شده - آگاه شد. نیز به شکرانه این نعمت خدادادی، با رفع کاستی‌ها و عزمی راسخ، بستری مناسب و توانمند فراهم آورد تا بیش از پیش، شاهد رشد و بالندگی این نهال نوپا باشیم.

هدف این نوشتار نیز با تمام کاستی‌هایش، برداشتن گامی هرچند کوچک در این راه است.